

Villa omkring 1975

Material i denna typ av husvägg: gasbetong- eller lättbetongblock av typen Siporex¹, kalksandsten av typen mexisten, fasadtegel av strängpressad lera med spikdragen dekor, glasfiberisolering, cementbruk, järnkramlor mellan fasadtegel och bakmur

Material i fönster: trä, trådspik, aluminiumlist, linoljekitt, valsat glas,

Använda verktyg: lättbetongsåg, murslev, hammare, såg, kittkniv, penslar

På 1960-talet ökade småhusens andel av bostadsproduktionen. Planlösningarna förändrades, allt fler hus byggdes med källare och dessa utrymmen inreddes nu till gillestugor och hobbyrum, i stället för att som förr ha varit förvaring av potatis, kol och konserver. Garage eller carport till bilen var ovanligt före 1950-talet men sågs nu som en självklarhet.

Vid denna tid fanns en rekordstor produktion av småhus i landet. Välståndet och inkomsterna ökade, staten subventionerade räntekostnaderna, och industrin rationaliserade husbyggandet och byggmaterialproduktionen. Kommunerna tävlade om att erbjuda villatomter och för konsumenten fanns många företag som erbjöd olika huslösningar att välja mellan. Det traditionella småhusbyggandet var att styckebygga, alltså att individuella hus byggdes specifika för sin plats och sin byggherre och ofta stod husägaren för en stor del av byggandet.

Från 1930-talet ökade kataloghusen sin andel av småhusen och från 1950-talet utgjorde hus byggda i grupphusområden, där alla hus i kvarteren var likadana, en allt större del av småhusen. Runt 1970 stod grupphusbyggandet för hälften av allt småhusbyggande på sammanlagt 30 000 hus. Av dessa byggdes cirka 20 000 med inslag av fabriksstillverkade element och det fanns över 100 fabrikanter av monteringsfärdiga hus i landet.

Tillverkningen kunde ske på olika sätt, från lösvirkessystem med virkesleverans till byggplatsen och stor manuell arbetsinsats på plats, till olika grader av förtillverkning och leverans av i det närmaste färdiga hus i sektioner. Ett av de företag som bedrev hustillverkning var HK Industri AB i Lund, bildat 1964 som ett dotterföretag till Harry Karlsson Byggnads AB. 1970 producerade man ca 200 hus. Man sålde den så kallade Lunnavillan som bestod av två fullständigt kompletta volymelement. Den bärande stommen består av 46x96 mm reglar med spån eller gipsskivor på insidan

¹ Se eget faktablad om Siporex

och hårda träfiberskivor på utsidan. Isolering av mineralull. Fasaderna är klädda med profilerad aluminiumplåt men även tegel och träpanel förekom. Yttertak av profilerad stålplåt. Prototypus finns på Nilstorpsområdet i Lund och ett område på 26 Lunnavillor byggdes 1967 på Norra Fäladen i samma stad. 1971 byggde HK Industri AB studentbostadsområdet Djingis Kahn med cirka 300 bostäder med liknande system.

Väggen i utställningen² har en bärande bakmur av lättbetong, även kallad gasbetong, av märket Siporex³. Råmaterial i Siporexblocken är finmalad kvartssand, cement, vatten och aluminiumpulver som blandas och hålls i formar, härdas med hög temperatur och under tryck. När aluminiumpulver och cement reagerar med varandra bildas vätegas som gör att massan jäser och att små luftbubblor bildar en porös struktur. Fasaden är utförd i kalksandsten och tegel med isolering av mineralull. Kalksandsten kallas ofta mexitegel eller mexisten⁴ efter ett populärt varunamn. Huvudbeståndsdelen i kalksandsten är kiselrik natursand, flinta, grå granit eller krossad sandsten. Detta blandas med kalk och vatten till en massa som formas till ett murstensformat och utsetts för press under högt tryck och därefter ånghärdas i autoklav vid 200-220 grader C.

Väggens fasadtegel är ett strängpressat bränt håltegel med spikdragen dekor. Över bröstningen i tegel finns ett fönsterparti omgivet av stående fasspontpanel målad i mörk lasyr. Andra fasadmaterial som var vanliga vid den här tiden var puts på lättbetong eller panel på regelkonstruktion. Även fasader klädda med eternitskivor eller prefabricerade betongelement förekom.

Grunden är byggd av lättbetongblock som putsats med cementbruk. På marknaden fanns även färdiga väggelement som ställdes på en platsgjuten betongplatta.

Enluftsfönstret har kopplade bågar och en nedre glaslist av aluminium.

Taken var ofta sadeltak lagda med betongpannor, sinuskorrugerad eternit⁵ eller papp i shingelformat. Vanligt för enplanshus var även plantak, antingen med uppbyggd utspringande sarg klädd med panel, eller så kallat built-up-tak där vägglivet höjts.

Utställningsväggens insida är spacklad⁶ och sen tapetserad. Innertaken gjordes vanligen av gipsskivor eller träfiberskivor men även spänd plastduk användes; två av de använda fabrikaten var Spanoflex och Barracuda. Också dörrfoder och lister

² Utgångspunkten är en vägg presenterad i Ytonghus katalog, Kvärde 0,24

³ Siporex eget faktablad

⁴ Mexisten är ett produktnamn från Yxhult. Från början kallades den "mexiko-sten", men den har inget med Sydamerika att göra. Varumärket "mexisten" är från Närkeslätten. Det är ett exotiskt namn som syftade på de vita funkislika byggnaderna som fanns på kontinenten.

⁵ Se eget faktablad om Eternit

⁶ Sandspackel innehåller fyllnadsmaterial (krita), vatten, copolymer (plast) och konserveringsmedel.

kunde vara i plast. Under 1970-talet blev heltäckningsmatta allt vanligare och de förekom i många olika varianter. En enkel profilerad golvlister avslutar väggen.

Miljöaspekter

Betong lagrar fukt och värme bra vilket bidrar till ett jämnare inomhusklimat. Därför blir energiförbrukningen i ett hus byggt av betong ofta lägre än i ett hus med en lättare stomme.

Murade byggnader från denna tid innehåller ofta cementprodukter vars framställning belastat miljön avsevärt i jämförelse med trä och lera. De tegel- och kalksandstensfasader som murats med cementbruk är mycket svåra att återanvända efter rivning då fogen är hårdare än byggnadsdetaljen. Numera går en allt större andel av riven betong till återvinning i krossad form, som ballast vid tillverkning av ny betong. Men fortfarande förekommer det att rivet betongmaterial används för att fylla ut vägbankar.

Produkter som mjukfog med pcb (polyklorerade bifenyler) och radonhaltig äldre lättbetong, så kallad blåbetong, kan förekomma i denna typ av hus. Båda dessa produkter är hälsovådliga och antingen måste materialen saneras eller så måste inomhusluften kontrolleras med mekanisk ventilation.

Vanliga problem

Bindemedlet som använts i färg för utvändiga paneler påverkar hållbarheten på virket. De färger som användes under 1970-talet, i kombination med snabbvuxet dåligt virke, ger i många fall rötskador i paneler, vindskivor och fönster i denna typ av hus. Det förekommer att hus från denna tid, uppförda med regelkonstruktion, har problem med att stigande markfukt gett upphov till skador i främst syllvirket. Skadorna kan åtgärdas genom syllbyte och att ny regelkonstruktion isoleras från eventuell markfukt. Isolering med mineralull kan bli problematiskt om fukt inifrån läcker ut i isoleringen eftersom mineralull inte kan ta upp eller avge fukt. I stället kondenserar den och orsakar fuktskador.

Byggnader från denna tid renoveras och ändras oftast helt utan att varsamhetsaspekterna diskuteras, och på sikt leder det förstås till att få välbevarade hus från 1960- och 1970-talen finns kvar. Det är troligt att detta kommer att leda till ett ökat intresse för kvalitén även i denna typ av bebyggelse.

Trädgård

Under 1970-talet skulle trädgården vara praktisk, lättkött, barnvänlig och tålig. Stommen bildades gärna av barrväxter i kombination med gräsmatta och buskar. Olika höjd och former gav struktur och det vintergröna uppskattades.

På 1970-talet slog det tryckimpregnerade träet igenom. Virket behandlades med bekämpningsmedel som kreosot eller kombinationer av krom, koppar och

arsenik för att motverka den röta som förr eller senare uppstår när virke används i fuktiga miljöer. Sandlådor, staket och altaner med höga vindskyddande plank av tryckimpregnerat virke kombinerades med upphöjda rabatter med stödmurar av slipers. När detta tryckimpregnerade virke ska kastas får det absolut inte eldas upp hemma i trädgården utan det måste det hanteras som miljöfarligt avfall och lämnas på återvinningscentral.

I dag anses dessa trädgårdar ofta som föråldrade och oinspirerade, något som de numera ofta förväxta barrväxterna bidrar till. Många trädgårdar från tiden har helt gjorts om de senaste åren och välskötta tidstypiska trädgårdar från tiden är inte längre särskilt vanliga.